

דפנה דיסני
החוג לכלכלה, המכללה האקדמית תל-חי

מסחר בין-לאומי והפצת נגיפים ומחלות לאדם ולסביבה

16 יוני, 2020

גיליון אביב 2020 / כרך 11(1) / קורונה וסביבה

בקצרה

אחת השאלות המרכזיות ביחס להתפתחות הכלכלה העולמית היא ההשפעה שיש למסחר הבין-לאומי על בריאות הסביבה והאדם. במסגרת זו התמקדו חוקרים בכמה היבטים: ההשפעה שיש למסחר זה על מיקום תעשייה מזהמת במדינות מתפתחות כדי לנצל את זמינות כוח האדם והעלות הנמוכה של העבודה וההון [1]; הניצול המוגבר של משאבי טבע לפיתוח מסחר בין-לאומי [7]; תרומת המסחר למיגור עוני, שיפור תשתיות ופיתוח טכנולוגי במדינות מתפתחות ומפותחות כאחד.

בה בעת, עסקו חוקרים גם בסחר ההולך וגדל בחיות בר (שמוערך ב-23 מיליארד דולר בשנה) ובהשפעה של מסחר זה על הכחדת מינים של חיות וצמחים, על הרס של מערכות אקולוגיות ומגוון ביולוגי [5,4] ועל מחלות שמועברות לבני אדם [2,6,13,16,17]. מסחר זה הביא בין היתר להמרת בתי גידול טבעיים לשימוש חקלאי, לכריית מחצבים ולהתפשטות פרברית, תהליכים שלפי הערכות מומחים הם כר פורה לתהליכי אבולוציה מואצים למחלות, שכן הפתוגנים יכולים להתפשט במהירות רבה יותר לחיות מרעה ולבני אדם. דוגמאות לתופעות אלה הן התפשטות הנגיפים MERS, SARS, HIV וגם הנגיף SARS-CoV-2 הגורם למחלת הקורונה. כלכלנים התייחסו לתופעות אלה כאל השפעה חיצונית של פעילות הסחר, שעשויות להיות לה עלויות מהותיות ושעשויה להביא לשינוי במערכות הסחר הבין-לאומיות.

"מעניין לראות את המתאם בין התפשטות נגיף הקורונה ובין מגמות מסחר עולמי, שמאפשרות ללמוד לעומק את קצב התפשטות הנגיף ותפוצתו במרחב הגאוגרפי, מידע שהוא מהותי לעיצוב מדיניות מונעת לבריאות הסביבה והציבור."

נתונים שנאספו מאז תחילת ינואר 2020 ועד סוף חודש אפריל 2020 על-ידי ארגון הבריאות העולמי מצביעים על התפשטות נגיף הקורונה באופן מעריכי, בשיעור הדבקה שצמח מדי יום בכ-2%, וכלל התפשטות גאוגרפית כלל-עולמית. ההתפשטות על פני זמן כוללת התרחבות למדינות אירופה, ארה"ב דרום אמריקה ואפריקה וגידול בהיקף ההדבקה בתוך אזורים נגועים (איור 1, בנספח). הנתונים גם מעידים שהתפשטות המחלה הואצה בין 3 ל-17 בפברואר ברחבי העולם בעיקר באמצעות נוסעים

ומסחר (איור 2, בנספח). נכון ל-1 ביוני עמד היקף הנדבקים על שישה מיליון איש ברחבי העולם, והתפוצה המרכזית הייתה באירופה, בארה"ב ובאפריקה. הפצת הנגיף נעשתה ראשית כול באמצעות מעבר של אוכלוסייה ממקום למקום, וכך התפשטה ממחוז חוביי בסין אל מחוזות סמוכים לו. לאחר מספר ימים הועבר הנגיף ליפן, לקוריאה ולתאילנד, ולאחר מכן התפשט בהדרגה למדינות אירופה וארה"ב^[3].

"סין דורגה בשנת 2018 במקום הראשון בהיקף יצוא סחורות ובמקום השני בהיקף היבוא של סחורות ושירותים. היא תופסת נתח שוק של כ-13% מכלל הסחר העולמי"

מעניין לראות את המתאם בין התפשטות נגיף הקורונה ובין מגמות מסחר עולמי, שמאפשרות ללמוד לעומק את קצב התפשטות הנגיף ותפוצתו במרחב הגאוגרפי, מידע שהוא מהותי לעיצוב מדיניות מונעת לבריאות הסיבה והציבור. היקפי הסחר העולמי של סין גדלו בשנים האחרונות: היצוא ב-7% והיבוא בכ-9%^[13]. סין דורגה בשנת 2018 במקום הראשון בהיקף יצוא סחורות (כ-2,487 מיליארד דולר) ובמקום השני בהיקף היבוא של סחורות ושירותים (2,614 מיליארד דולר), והיא תופסת נתח שוק של כ-13% מכלל הסחר העולמי (גם ביבוא וגם ביצוא)^[15,14]. אחריה, במקום השני, נמצא האיחוד האירופי (בולטות בו גרמניה, הולנד, צרפת ואיטליה).

מדד הברומטר של הסחר העולמי כפי שחושב על-ידי ארגון הסחר העולמי במהלך חודש פברואר^[16] מצביע על כך שמאז מאי ינואר 2020, אז החל להתפשט בסין הנגיף הקורונה, נרשמה ירידה במדד שנגזרה בעיקר מעצירת המסחר הבין-לאומי בעקבות התפשטות הנגיף (איור 3, בנספח). ההשפעה של נגיף הקורונה נצפתה בכמה מענפי המשק המרכזיים, ובכללם ענף התחבורה האווירית (ירידה של 6.5%) ופעילות אוניות המשא והמכולות (ירידה של 5.7%). כמו כן, השווקים הפיננסיים רשמו ירידה של 2.3%, מדד הבינוי ירד ב-0.2%, ומדד סחורות ושירותים ב-3.9%^[17].

הקשר הישיר בין מסחר להפצת מחלות ברמה הבין-לאומית, כפי שהוא בא לידי ביטוי בנתוני מסחר ברמה הבין-לאומית (טבלה 1, בנספח), מציב שאלה ביחס ליכולת התמודדות הקהילה הבין-לאומית עם הבעיה. יש הטוענים כי האסדרה בתחום זה מצד גופים מרכזיים האמונים על מסחר בין-לאומי אינה מספקת. חוקרים קראו זה מכבר להידוק התיאום והאסדרה בעניין זה, בין היתר במסגרת הסכם כללי למכסים ולסחר (GATT (General Agreement on Tariffs and Trade – ובמסגרת הסכם לאמצעי תברואה ותברואה של הצומח – SPS (Sanitary and Phytosanitary Agreement)^[5].^[8-11] הידוק האסדרה התייחס זה מכבר להיתר על-ידי איסור מסחר במוצרים שנושאים עימם סיכון להעברת מחלות, או הצבת פיקוח הדוק יותר על תקנים למסחר (biosecurity standards).

תוכנית הסיבה של האו"ם (UNEP) מבקשת למנף את המשבר הנוכחי כדי להחריף את המאבק בסחר בלתי חוקי בחיות בר. נוסף על כך, התוכנית מקדמת שיתופי פעולה עם ממשלות לחיזוק האכיפה של האמנה למניעת סחר בחיות בר (CITES) וענישה על סחר בלתי חוקי, מקדמת איסור כולל על סחר בחיות בר, מסייעת בתיאום פעילות בין-ממשלתית בנמלים ובנקודות כניסה אחרות למדינה, ומסייעת במאבק בשחיתות שמשפיעה גם על נושא זה (עוד בנושא אצל ריבי ונמצוב בגיליון זה). התוכנית גם מנסה להפחית את הביקוש למוצרים בלתי חוקיים באמצעות קמפיינים בין-לאומיים להגברת המודעות לסכנות הסחר. כך לדוגמה, סין וויטנאם קידמו עתה חקיקה שאוסרת באופן מוחלט צריכה של חיות מסוימות. אימוץ תוכניות אלה תוך התייחסות למוצרים הנסחרים ולמאפייני הסחר (היקפים ועידים) עשוי לתרום להקטנת ההשפעה החיצונית שיש למסחר בין-לאומי על בריאות האדם והסביבה.

נספחים

- Antweiler W, Copeland B, and Taylor SM. 2001. Is free trade good for the .1
environment? *The American Economic Review* **91**(4): 878-908
- Brearley G, Rhodes J, Bradlet A, et al. 2012. Wildlife disease prevalence in .2
human-modified landscapes. *Biological Reviews* **88**(2): 427-442
- Chinazzi M, Davis JT, Giannini C, et al. 2020. The effect of travel .3
restrictions on the spread of the 2019 novel coronavirus (COVID-19)
outbreak. *Science* **368**: 395-400
- Deem S, Ezenwa V, Ward J, and Wilcox B. 2008. Research frontiers in .4
ecological systems: Evaluating the impacts of infectious disease on
ecosystems. In: Ostfeld R, Keesing F, and Eviner V (Eds). *Infectious
disease ecology: Effects of ecosystems on disease and of disease on
ecosystems*. Princeton, Oxford: Princeton University Press
- Kilpatrick AM. 2011. Globalization, land use, and the invasion of the west .5
Nile virus. *Science* **334**: 323-327
- Liebholt AM, Bockerhoff EG, Garrett LJ, et al. 2012. Live plant imports: .6
The major pathway for forest insect and pathogen invasions of the US.
Frontiers in Ecology and the Environment **10**: 135-143
- van Noordwijk N, Williams S, and Verbist B. 2003. The impact of trade .7
and macroeconomic policies on frontier deforestation. World
Agroforestry Centre – ICRAF Lecture note 13
- Perrings C. 2016. Options for managing the infectious animal and plant .8
disease risks of international trade. *Food Security* **8**: 27-35
- Perrings C, Dehnen-Schmutz K, Touza J, and Williamson M. 2005. How .9
to manage biological invasions under globalization. *Trends in Ecology
and Evolution* **20**: 212-215
- Perrings C, Levin S, and Daszak P. 2018. The economics of infectious .10
disease, trade and pandemic risk. *EcoHealth* **15**: 241-243
- Schwab C. 2020. FACTSET Database of Jan. 2020 .11
- Tatem AJ, Hay SI, and Rogers DJ. 2006. Global traffic and disease vector .12
dispersal. *Proceedings of the National Academy of Sciences*
103(16): 6242-6247
- World Health Organization (WHO). 2004. Annual Reports .13
- World Health Organization (WHO). 2020. Annual Reports .14
- World Trade Organization. 2019. International trade statistics. WTO .15
- World Trade Organization. 2020. Trade Barometer. WTO. Viewed May .16
2020
- Wu T, Perrings C, Kinzig A, et al. 2017. Economic growth, urbanization, .17
globalization, and the risks of emerging infectious diseases in China: A
review. *Ambio* **46**(1): 18-29